

ERGEN DİLİ YAZILI ANLATI METİNLERİNDE ZAMAN BELİRTECİ-HAL TÜRÜ ETKİLEŞİMİ

Elçin Esmer

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, Smith (1991)'in iki bileşenli görünüş kuramını temel olarak ergen yazılı anlatı metinlerindeki zaman belirteçlerinin (temporal adverbs) bir sınıflamasını yaparak bu tür belirteçlerin bir tümce içinde yer alan eylemin sözcüksel görünüşünü (lexical aspect) belirlemedeki etkilerini ve bu metinlerde zaman belirteci türlerinin hangi hal türleriyle (situation types) kullanıldığını sorgulamaktadır. Ayrıca bu çalışmada niteliksel ve niceliksel çözümlemeyle ulaşılabilecek gözlem, bulgu ve vargularla bir yandan Türkçedeki bütün metinde zaman belirteçlerinin içsel (inherent) görünüşlerine dönük betimlemelere ulaşmak, diğer yandan da eylem-belirteç etkileşiminin ergen dilindeki düzenlenişine yönelik olarak bu çalışmanın sınırlamaları kapsamında somut veriler oluşturabilmektedir.

Anahtar sözcükler: yazılı anlatı metinleri, görünüş, zaman belirteçleri, hal türleri

THE INTERACTION OF TEMPORAL ADVERBIALS AND SITUATION TYPES IN ADOLESCENTS' WRITTEN NARRATIVE TEXTS

Abstract

The aim of this study is to examine how the temporal adverbials affects the determination of the lexical aspects of the verbs taking in a sentence by classifying of the temporal aspects in the adolescents' written narrative texts according to the Smith's two component theory of aspect. And also this study aims to analyse what kind of situation types are used with the types of the temporal adverbials in these texts. Moreover, the study aims to reach the descriptions about the temporal adverbials' inherent appearances in Turkish and also within in the boundaries of this study to generate the concrete data about how the interaction between verbs and adverbs takes place in the adolescents' language usage with the observation, finding and judgements reached by the qualitative and quantitative analysis.

Key words: written narrative texts, aspect, temporal adverbials, situation types

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı, Smith (1991)'in iki bileşenli görünüş kuramını temel olarak ergen yazılı anlatı metinlerindeki zaman belirteçlerinin (temporal adverbs) bir sınıflamasını yaparak bu tür belirteçlerin bir tümce içinde yer alan eylemin sözcüksel görünüşünü (lexical aspect) belirlemedeki etkilerini ve bu metinlerde zaman belirteci türlerinin hangi hal türleriyle (situation types) kullanıldığını sorgulamak ve niteliksel-niceliksel çözümlemeyle ulaşılabilecek gözlem, bulgu ve vargularla bir yandan Türkçedeki zaman belirteçlerinin içsel (inherent) görünümüne dönük betimlemelere ulaşmak, diğer yandan da eylem-belirteç etkileşiminin ergen dilindeki düzenlenişine yönelik olarak bu çalışmanın sınırlamaları kapsamında somut veriler oluşturabilmektedir.

Bu çalışmada zamansal düzenlenişi gösteren belirteçler yazılı anlatı metinleri bağlamında incelenecek, zaman belirteçlerinin ergen dilindeki görünümüne ve hal türleri ile etkileşimlerine ilişkin özellikler, yalnızca bu çalışmanın örneklemini adına betimlenecek ve yukarıdaki belirtilen amaç doğrultusunda aşağıdaki şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Türkçede zaman belirteçlerinin kullanımında belirli bir sıralılık ilişkisi var mıdır?
2. Ergen dili verisinden hareketle, hangi tür zaman belirteçleri hangi hal türü içinde yer alan eylemlerle kullanılmaktadır ve Türkçede belirteçlerin bir eylemin hal türüne ne türden kısıtlamaları vardır?
3. Ergen dilinde zaman belirteci kullanımlarının sözcüksel çeşitlenişi ne düzeydedir?

Yukarıda değinilen sorular çerçevesinde daha önce Gökmen 2003'te çocuk dili ve 2004'te yetişkin dili bağlamında ulaşılan bulgularla, ergen dilinde yazılı anlatı metinlerine dayalı veri tabanının bir karşılaştırması yapılacaktır. Böylelikle çocuk ve yetişkin dilinde sözcüksel görünüş ve zaman belirteci kullanımının, ergen dili için bir önbiçimlenme gösterip göstermediği sorgulanacaktır.

Bu çalışmada veri toplama yöntemi uygulanarak, Gölbaşı Atatürk İlköğretim Okulunda 6. ve 8. Sınıfında eğitim-öğretim gören, 12 ve 14 yaşındaki on öğrencinin oluşturduğu örneklem grubundan veriler toplanmıştır. Verinin toplanması sırasında ilk olarak örneklem grubundaki anlatıcılara başlarından geçen bir olayı o andaki yoğunluğuyla aktarabilmeleri amacıyla "korktuğunuz, sevindiğiniz ya da hüznе boğduğunuz hissettiğiniz, yoğun duygular yaşamınıza neden olan bir olay başınızdan geçti mi?" başlığına bağlı kalarak bir metin yazmaları istenmiştir.

Veriler toplandıktan sonra, verinin çözümlenmesi aşamasında, niceliksel ve niteliksel gözlemler için çalışma konusu olan eylemler özellikle zaman belirteçleri öncelenecek üye yapılarıyla beraber Excel 10.2’de listelenmiş, bu eylemler ve birlikte kullanıldıkları zaman belirteçleri Smith (1991)’in görünüş kuramına göre sınıflanmıştır. Niceliksel gözlemler için verinin istatistikleri Excel 10.2’de listelenmiştir.

1. Zaman Belirteçleri

Herhangi bir eylemin gerçekleşme zamanını ve durumunu belirleyen zaman belirteçleri içinde yer aldığı tümcenin görünüş değeri ile uyum sağlamaktadır. Bu nedenle de çoğu zaman tümcenin görünüş değerini belirlemede etkili olmaktadır. Smith, *The Parameter of Aspect* (1991) adlı çalışmasında zaman belirteçlerini dört ana ulamda ele almaktadır.

Zaman odaklı belirteçler (locating adverbials): *öğlen, dün, Ayşe ayrılmadan önce...*

Süreklilik belirteçleri (duration adverbials): *bir saat için, saat 1’den 3’e kadar...*

Tamamlama belirteçleri (completive adverbials): *bir saat içinde, bir saatte...*

Sıklık belirteçleri (frequency adverbials): *sık sık, asla, haftada üç kez, her hafta*

Genellikle tüm dillerde görünen bu dört tür belirteç doğrudan görünüş sistemi ile etkileşim içindedir (bkz. Smith, 1991:155).

2. Hal Türleri

Smith tarafından 1991’de geliştirilen ve görünüşü evrensel dilbilgisi içinde ayrı bir kategori olarak gören iki-bileşenli görünüş kuramına göre bir tümcenin taşıdığı görünüşsel bilgiye katkıda bulunan iki bileşen bulunmaktadır: Hal türü ve bakış açısı. Bakış açısı görünüşü, bitmişlik ve bitmemişlik görünüşü ve onların anlamını veren dilbilgisel birimleri içerir. Bu görüşlerin vurguladıkları anlam dilden dile değişiklik gösterebilir. Hal türü ise eylemin anlattığı olay ya da durumun zaman iç yapısıdır. Eylemin sahip olduğu bu iç yapı birlikte olduğu tümleçler, belirteçler, görünüş ekleri yoluyla değişime uğrayabilmektedir. Bu nedenle, bir eylemin hal türünün belirlenmesi sürecinde ele alınacak birimin eylem öbekleri olması gerekmektedir (bkz. Aksak, 2003: 68-72).

Aristo’ya değin uzanan çalışmalarda *edimsellik* (activity), *tamamlama* (accomplishment), *bitirme* (achievement) ve *durum* (state) biçiminde dört hal türü

belirlenmiştir. Anglo-Sakson geleneğinde Vendler (1967) ve Dowty (1979) ve seçici yaklaşım içinde Sasse tarafından olgunlaştırılan bu hal türlerini görünüş kuramı altında topladığı 1991'deki çalışmasında Smith hal türlerini [\pm durağan], [\pm son nokta] ve [\pm sürerlik] özellik göstermelerine göre olay ve durum olmak üzere ikiye ayırmıştır. Durumlar durağanken olaylar dinamiktirler. Smith, bu çalışmasında Vendler'in olaylar sınıflandırmasına ek olarak anlıksal gerçekleşim (semelfactive) hal türünü de ekleyerek beş hal türü belirlemiştir (bkz. Smith, 1991: 27 / Erguvanlı Taylan, 1996: 154 / Aksan, 2003: 69-72).

Durumlar durağandır ve sıradan son noktaları vardır. Aynı zamanda durumlar *durağanlık* (stativity) özelliğinden dolayı herhangi bir *durum değişimi* (change of state) içermezler. Smith, *own the farm* 'çiftlik sahibi ol-' *be in Kopenhag* 'Kopenhag'da ol-', biçimindeki eylemlerle durum hal türünü örneklemektedir (bkz. Smith, 1991: 37).

Smith (1991: 27)'e gör edimsellik hal türü, olayın gerçekleşmesi için çaba ve zaman harcanmasını gerekli kılar. Fiziksel ve bilişsel süreç içeren edimsellik eylemlerinin gerçekleşimi belirli bir zaman aralığını gerektirir. *Swim* 'yüzme-', *laugh* 'gül'- gibi edimsellik eylemleri homojendir, aşamaları farklı değildir ve keyfi olarak herhangi bir aşamada başlayabilir ya da bitebilir (Smith 1991: 45).

Belirli zaman aralıklarında geçerli olan ve ara aşamalar içeren tamamlama hal türünde edimsellikten farklı olarak tek ve değişmeyen bir son nokta vardır. Tamamlama eylemleri bir hedef içerir ve hedefe ulaşıldığında olay tamamlanmış olur. Smith, *to build a bridge* 'köprü yap', *walk to the school* 'okula yürü-' gibi eylem öbekleri ile tamamlama hal türünü örneklemektedir (bkz. Smith, 1991: 49).

Recognize 'tanı-', *die* 'öl-', *find* 'bul-' ve *break the glass* 'bardağı kır-' örneklerinde olduğu gibi bitirme hal türü doğal son noktaları olan, kısa sürede gerçekleşen, süreç içermeyen ve belirli bir zaman dilimiyle sınırlanabilen eylemleri içermektedir (bkz. Smith 1991: 61).

Anlıkgerçekleşim (semelfactive) hal türü bitirme hal türünden ayrı olarak doğal son nokta içermeyen ve anlıksal olarak gerçekleşen eylemleri içerir. Ancak bu çalışmada, literatürde olduğu gibi anlıkgerçekleşim hal türü bitirme hal türü eylemleriyle beraber değerlendirilmekte ve ayrı bir ulam olarak ele alınmamaktadır (bkz. Smith, 1991: 55 / Erguvanlı-Taylan. 1996: 155).

3. Ergen Dili Yazılı Anlatı Metinlerinde Zaman Belirteci-Hal Türü Etkileşimi

3.1. Niteliksel Gözlemler

Bu çalışmada, giriş'te de belirtilen amaç doğrultusunda on kişilik bir örneklem grubundan elde edilen yazılı anlatı metinleri Smith'in iki-bileşenli görünüş kuramı

temel alınarak çözümlenmiştir. Niteliksel açıdan, sözcüksel çeşitlenmeye bakıldığında, tablo 1’de görüleceği gibi, zaman odaklı belirteçlerin diğerlerine göre çok daha fazla kullanım çeşitlenmesi sergilediği görülmektedir. Sözcüksel çeşitlenme açısından ortaya çıkan bu görünüm, Gökmen (2003)’in çocuk dilindeki kullanım çeşitlenmesi ile eşdeğer bir nitelik göstermektedir.

Tablo 1: Veri tabanından ulaşılan belirteçlerin listesi

<i>SIKLIK</i>	Her zaman, hiçbir zaman, asla, ne zaman, arada sırada
<i>SÜRERLİK</i>	Hala, bir iki ay kadar, akşama kadar, bütün gün
<i>TAMAMLAMA</i>	Artık, sonuçta
<i>ZAMAN ODAKLI BELİRTEÇ</i>	Oraya vardığımız zaman, dört beş hafta, eve geldikten sonra, daha beş altı yaşlarında iken, dönerken, daha önce gördüğümü, son anda, bir an, biraz sonra, o zaman, o gün, o zamanlar, aradan birkaç gün geçti, akşam olunca, kardeşim giderken eve geldiğini görünce, o günden sonra, 17 Ağustos depreminden sonra, sonra da, olaydan sonra, ilk defa, altıncı sınıfın yazı teyzemlerden dönerken, bu olay sonunda, bundan 2 yıl önce, köy yoluna çıktığımızda, bir ara arabanın tekerlekleri izlerden çıkınca, kardeşim ağlayınca, bir saat çalışmanın sonucunda, akşam iş dönüşünde, akşam, çıkarken, Emre isteyince, annem olmaz diyince, yardım edin diye bağırdıkça, daha sonra, o anda, bir süre sonra, bir hafta sonra, ertesi gün, bundan sonra, tayinimizin çıkmakta olduğu günlerde, öğrendiğim zaman, sabah’ın dördünde, o saatten itibaren, o günden sonra, karnemi alırken okullar kapandığı zaman, arkadaşlarım aradığı zaman, en sevdiğim arkadaşına sarılırken, gözyaşlarımın tükendiği sırada, Perşembe günüydü, bir süre ilerledikten sonra, anladığımda bu olay olduğunda, bir iki dakika sonra, nitekim on gün sonra

Niteliksel çeşitlenme açısından bakıldığında, tablo 2’de de görüleceği gibi durum hal türü eylemlerinin birinci sırada, tamamlama hal türü eylemleri ikinci sırada ve bitirme hal türü içinde değerlendirilen eylemlerin ise üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Edimsellik eylemleri, çocuk diline ilişkin olarak yapılan çalışmada (Gökmen, 2003) olduğu gibi bu çalışmada da en az kullanılanlar olarak veri tabanında temsil edilmektedir.

Tablo 2: Veri tabanından ulaşılan eylemlerin hal türlerine göre dağılımları

<i>BİTİRME</i>	kaldır- (hastaneye), geçir- (baygınlık), hisset- (kaybolduğunu), gör-, götür-, kork-, hüznülen-, hatırla-, çık- (bir ateş topu), uyandır-, kaldır-, in-, al-, uçukla-, geçir- (trafik kazası), at- (üstüne), dön- (ters), at- (yere), kurtar-, bağır-, geçir- (şok), dön- (kan çanağına), başla- (iğneleri batırmaya)
<i>DURUM</i>	iste-, unut-, dönüş- (hüzne), ol- (mantıklı, mutlu, bir şey, yaşında, ameliyat, tam, yanımızda, kış, dolu) var- (bir sıkıntı), yok-, sanmak-, üzül-, yaşa-, gör- (üzgün), tut- (buz), kurtul-, geril-, düğümlen- (hıçkırıklar boğazına), bil-, başla- (korkmaya), kal- (öyle)
<i>EDİMSELLİK</i>	oku- (kitap), ağla-, konuş-, ilerle-, yüklen-, sür- (krem)
<i>TAMAMLAMA</i>	götür-, sar-, iltihap-, at- (dikiş), gel-, geç-, anla-, gel- (çatmak), öğren-, git-, bulup getir-, devam et-, geçir- (geceyi), götür-, açıl- (okullar), dön-

Aşağıda zaman belirteçlerine ilişkin olarak yazılı anlatı metinlerine dayalı veri tabanından ulaşılan örnekler ve değerlendirmelere kısaca yer verilecektir.

Aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi, örnek anlatılarının genelinde, 84 sıklıkla, belirli bir zamana odaklanan, eylemin belirli bir zaman dilimi içinde gerçekleştirilmiş olduğunu ya da gerçekleştirilecek olacağını gösteren zaman odaklı belirteçlere rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra, bu zaman odaklı belirteçlerin veri tabanında genellikle durum, tamamlama ve bitirme eylemleri ile kullanıldıkları gözlenmiştir.

(Örnek 7) Eve geldikten *sonra* okullar açılmıştı.

(Örnek 8) Beni *o günden sonra* hüznü dolu günler kovalamaya başladı.

(Örnek 9) Olaydan *sonra* dudaklarım ve çevresi uçuklamıştı.

Örnek (7-9)'da örneklenen sonra, daha sonra, bir hafta sonra türündeki zamansal odak belirteçleri birbiri ardına gerçekleştirilen eylemlerin, zamansal açıdan hangi hiyerarşik sırada yapıldıklarını göstermektedir. *Sonra, o günden sonra, bir hafta sonra* belirteçleri *durum* (başla-), *tamamlama* (açıl-) ve *bitirme* (uçukla-) hal türü içinde değerlendirilen eylemlerle kullanımlarına rağmen edimsellik hal türü ile kullanımlarına veri tabanında rastlanılmamıştır.

Sonra, daha sonra, bir hafta sonra türündeki belirteçler, çocuk diline ilişkin olarak yapılan çalışmadan (Gökmen, 2003) farklı olarak, bu çalışmada en az kullanılanlar olarak veri tabanında temsil edilmektedir.

(Örnek 10) zaten *o zaman* düşündüğüm hangi şey mantıklı olacaktı?

(Örnek 11) *O zamanlar* 3-4 yaşlarındaydı.

(Örnek 12) *O zaman* amcamlar da vardı.

(Örnek 13) *O zaman* çok mutlu olmuştum.

Yukarıdaki örnek (10-13)'de görüldüğü gibi, *o zaman*, *o zamanlar* zaman odaklı belirteçleri eylemlerin hangi zamanlarda yapıldıklarına dair kısıtlama içermektedir. Örnek anlatı metinlerinde bu belirteçler, sadece *ol-* (mutlu, yaşında, mantıklı) ve *var-* gibi durum hal türü içinde değerlendirilen eylemlerle kullanılmaktadır.

Örnek (14-17)'de görüleceği gibi, örnek anlatılarda başlangıç ve bitişi belirli olan "*o akşam*, *hemen*, *o gün*, *ertesi gün*, *Perşembe günü*, *altıncı sınıfın yazı*, *sabahın dördünde*, *17 Ağustos depreminde*, *o akşam v.b.*" türündeki zaman odaklı belirteçler eylemin belli bir zaman dilimi içinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Örnek anlatı metinlerinin genelinde bu tür belirteçler, bitirme, tamamlama, durum ve edimsellik hal türü içinde değerlendirilen eylemlerle kullanılmaktadır.

(Örnek 14) *O akşam* annemin dediğine göre camın oradan büyük bir ateş topu çıkmış.

(Örnek 15) *O gün* içimde bir sıkıntı vardı.

(Örnek 16) *Perşembe günüydü* bisikletime binip bir elimde futbol topu diğer elimle de direksiyonu tutmuş ilerliyordum.

(Örnek 17) *17 Ağustos depreminde* ailece Bursa'ya gitmiştik.

Örnek (14)'de *O akşam* belirteci bitirme hal türü içinde değerlendirilen *ateş topunun çıkma*, örnek (15)'te *O gün* belirteci durum hal türü içinde değerlendirilen *var-* (*sıkıntı*) eyleminin, örnek (16)'da *Perşembe günü* edimsellik hal türü içerisinde değerlendirilen *ilerle-* eyleminin ve örnek (17)'de *17 Ağustos depreminde* belirteci tamamlama hal türü içerisinde değerlendirilen *git-* eyleminin gerçekleşme zamanına gönderimde bulunmaktadır.

Gökmen (2003)'de olduğu gibi, bu çalışmanın veri tabanında yer alan ve niceliksel değerlendirme içinde yer verilen eylemin gerçekleşme zamanını gösteren eklenti *iç tümcesi* (adjunct clause) oluşturan biçimler zaman odaklı belirteçler içinde ele alınmış ancak içerdikleri karmaşık düzenleniş ve denetlenmesi gereken değişkenlerin çokluğu nedeniyle niteliksel düzlemdeki gözlemler bu çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur.

Örnek anlatıların genelinde, 7 sıklıkla, belirli durumun ya da olayın içinde yer aldığı zaman dilimini gösteren aynı zamanda bu durum ya da olayların tekrar edilme, diğer bir deyişle yinelenme sıklığı aktarıcı değer taşıyan *her zaman*, *hiçbir zaman*, *asla*, *ne zaman*, *arada sırada* gibi sıklık belirteçlerine rastlanmaktadır. Aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi, örnek anlatı metinlerinin genelinde bu tür belirteçler, bitirme (gözyaşlarını tut-), tamamlama (git-, geç-), durum (umut-) ve edimsellik (ağla-) hal türü içinde değerlendirilen eylemlerle kullanılmaktadır.

(Örnek 18) *Her zaman* teyzemin mezarına giderdik.

(Örnek 19) *Ne zaman* arkadaşlık dostlukla ilgili şarkılar çıksa gözyaşlarımı tutamıyordum.

(Örnek 20) *Her gün* ağlıyordum.

(Örnek 21) Bu olayı *hiçbir zaman* unutamadım.

Örnek (18-21)'de *her zaman*, *her gün*, *ne zaman*, *hiçbir zaman* sıklık belirteçleri yapılan eylemlerin örneklemedeki anlatıcıların alışkanlıkları olduğunu göstermektedir.

(Örnek 22) *Arada sırada* okulumun önünden geçerdik.

Örnek (22)'de *arada sırada geçmek* eylem-belirteç birlikteliği ise olayın tekrar edilme sıklığını göstermektedir.

Örnek anlatı metinlerinde, *hala*, *bir iki ay kadar*, *akşama kadar*, *bütün gün* sürerlik belirteçleri eylemle ilgili belirsiz bir başlangıç durumu göstermekte ve söz konusu durumun, belirli bir zaman dilimi içindeki devamlılığına işaret edici nitelik göstermektedir. Bunun yanı sıra, temasal süreklilik belirteni niteliği taşıyan bu belirteçler, önceden değinilmiş bir olayın yinlendiğini ya da süregeldiğini belirtmektedir. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, veri tabanındaki bu tür belirteçler sadece durum (kal-) ve edimsellik (oyna-, ağla-, konuş-) hal türü içinde değerlendirilen eylemlerle kullanılmıştır.

(Örnek 23) Okulda da dahil olmak üzere ben ve arkadaşlarım *akşama kadar* ağladık.

(Örnek 24) *Bir iki ay kadar* bacağıım öyle kaldı.

(Örnek 25) *Bütün gün* oynadık

Örnek (23), örnek (24) ve örnek (25)'te zaman aralığını en açık bir biçimde yansıtan *akşama kadar ağlamak, bir iki ay kadar öyle kalmak, bütün gün oynamak* eylem-belirteç birliktelikleri eylemin hem başlangıç hem de bitiş zamanını göstermektedir.

(Örnek 26) *Hala* arkadaşlarım aradığı zaman birbirimizle yine aynı bağlılıkla bu sefer daha büyük bir sevgi bağıyla konuşuyoruz.

Örnek (26)'daki temasal süreklilik belirteni niteliği taşıyan *hala* belirteci önceden yapılmış bir olayın yinelenildiğini ya da süregeldiğini göstermektedir.

Örnek (27-28)'de görüleceği gibi, örnek anlatı metinlerinde 7 sıklıkla görülen "*sonuçta, artık*" tamamlama belirteçleri olay ya da durum niteliğindeki eylemleri, belirli bir zaman aralığı ile sınırlamaktadır. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, veri tabanında bu tür içinde yer alan belirteç tamamlama (*sar-, dön-*) ve durum (*ol-, yaşa-*) hal türü içinde yer alan eylemlerle kullanılmaktadır.

(Örnek 27) *Artık* bacağımlı sıkı sıkı pamuklarla sarıyorlardı.

(Örnek 28) Gözlerim *artık* kan çanağına dönmüştü.

Örnek (27) ve örnek (28)'de tamamlanan eylemin zamansal aralığını belirleyen *artık* belirteci *bacağın sarılması* ve *gözlerin kan çanağına dönüşmesine* dayalı bir sonluluk göstermektedir. Bunun yanı sıra, örnek (27)'de *sarma* eylemin yinelenmesine dayalı bir zamansal sınırlılıktan da söz edilebilir.

(Örnek 29) *Sonuçta* hiçbirimize bir şey olmadı.

(Örnek 30) Çok üzülmüştüm ama *sonuçta* yaşıyordum.

Örnek (29) ve örnek (30)'da ise sonuçta tamamlama belirteci *ol-* (*bir şey*) ve *yaşa-* eylemine dayalı zamansal sınırlılık göstermektedir.

3.2. Niceliksel Gözlemler

Ergen diline ilişkin verilen tabanın Excel 10.0'da yapılan istatistik değerlendirmelerine bağlı olarak ulaşılan sonuçlar dört farklı ulamda ele alınmıştır.

3.2.1. Veri tabanında ulaşılan zaman belirteçlerinin sıklık değerleri ve yüzdeleri

Aşağıdaki Tablo 3'te, daha önce de belirtilen amaçlar doğrultusunda, Smith (1991)'in görünüş kuramı ilkeleri çerçevesinde veri tabanını oluşturan on kişilik bir örneklem grubundan ulaşılan zaman belirteçlerinin sıklık değerleri verilmektedir. Bu tablodan da görüleceği gibi, veri tabanında zaman odaklı belirteçler yüksek kullanım sıklığı sergilemektedirler. Buna karşın, veri tabanında sürerlik belirteçleri en az kullanım sıklığı sergilemektedir. Tamamlama ve sıklık belirteçleri ise eşit kullanım sıklığı göstermektedir. Ergen anlatı metinleri bağlamında ortaya çıkan bu değerler Gökmen (2003)'in çocuk diline dayalı veri tabanındaki bulgulardan farklılık göstermektedir.

Tablo 3: Veri tabanında temsil edilen zaman belirteçlerin sıklık ve yüzdeleri

Zaman Belirteçleri	Sıklık	Yüzde
Sıklık B.	7	%6,73
Süreklilik B.	6	%5,77
Tamamlama B.	7	%6,73
Zaman Odaklı B.	84	%80,77
Toplam	104	%100

3.2.2. Zaman belirteçleri ile birlikte kullanılan hal türlerinin sıklık değerleri ve yüzdeleri

Aşağıda zaman belirteçlerinin birlikte kullanıldığı eylemlerin görünüş kuramı ilkeleri çerçevesinde hal türlerine göre dağılımlarının verildiği Tablo (4)'ten de görüleceği gibi durum, tamamlama ve bitirme hal türleri herhangi bir zaman belirteci ile bir arada bulunmada yüksek kullanım sıklığı sergilemektedirler. Buna karşın edimsellik hal türü zaman belirteçleri ile birlikte kullanılmada tüm veri tabanında alt bir değer taşımaktadır. Ergen anlatı metinleri bağlamında ortaya çıkan bu değer Gökmen (2003)'in çocuk diline dayalı veri tabanındaki bulgularla benzerlik göstermektedir.

Tablo 4: Veri tabanında temsil edilen hal türlerinin sıklık ve yüzdeleri

Hal Türleri	Sıklık	Yüzde
Durum	38	%36,54
Edimsellik	12	%11,54
Tamamlama	30	%28,85
Bitirme	24	%23,08
Toplam	104	%100

3.2.3. Zaman belirteçlerinin dört hal türü (durum, edimsellik, tamamlama ve bitirme) ile kullanılma oranları sıklıkları

Aşağıdaki tabloda hal türlerine göre zaman belirteçlerinin kullanım sıklıkları verilmektedir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, zaman odaklı belirteçler herhangi bir hal türü ile bir arada bulunmada yüksek kullanım sıklığı göstermektedir. Zaman odaklı belirteçler özellikle durum, tamamlama ve bitirme hal türleriyle yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Veri tabanında tamamlama belirteçleri hal türleri ile kullanım sıkları açısından ikinci sırada yer almaktadır. Buna karşın, sürerlilik belirteçleri herhangi bir hal türü ile bir arada bulunmada tüm veri tabanında alt bir değer taşımaktadır. Sürerlilik belirteçleri sadece durum ve edimsellik hal türleriyle bir arada kullanılmaktadır. Ergen anlatı metinleri bağlamında ortaya çıkan bu değerler Gökmen (2003)'in çocuk diline dayalı veri tabanındaki bulgulardan farklılık göstermektedir.

Tablo 5: Hal türlerine göre zaman belirteçlerinin kullanım sıklıkları ve yüzdeleri

Zaman Belirteçleri	Hal Türleri	Sıklık	Ulam İçinde Yüzde	Toplam İçinde Yüzde
Sıklık B.	Durum	3	%42,86	%2,88
	Edimsellik	3	%42,86	%2,88
	Tamamlama	-	%0,00	%0,00
	Bitirme	1	%14,29	%0,96
Sürerlilik B.	Durum	2	%33,33	%1,92
	Edimsellik	4	%66,67	%3,85
	Tamamlama	-	%0,00	%0,00
	Bitirme	-	%0,00	%0,96
Tamamlama B.	Durum	4	%57,14	%3,85
	Edimsellik	1	%14,29	%0,96
	Tamamlama	1	%14,29	%0,96
	Bitirme	1	%14,29	%0,96
Zaman Odaklı B.	Durum	29	%34,52	%27,88
	Edimsellik	8	%9,52	%7,69
	Tamamlama	23	%27,38	%22,12
	Bitirme	24	%28,57	%23,08
Genel Toplam		104	%100	%100

3.2.4. Yaş gruplarına bağlı olarak zaman belirteçlerinin dört hal türü ile kullanım sıklıkları

Tablo 6: Yaş gruplarına göre zaman belirteci ve hal türü kullanım sıklıkları

Zaman Belirteçleri	Hal Türleri	1. Grup	2. Grup
Sıklık B.	Durum	3	%42,86
	Edimsellik	-	1
	Tamamlama	1	1
	Bitirme	-	1
	Toplam	4	3
Sürerlik B.	Durum	-	2
	Edimsellik	-	4
	Tamamlama	-	-
	Bitirme	-	-
	Toplam	-	6
Tamamlama B.	Durum	1	3
	Edimsellik	-	1
	Tamamlama	-	1
	Bitirme	-	1
	Toplam	1	6
Zaman Odaklı B.	Durum	13	16
	Edimsellik	1	5
	Tamamlama	10	17
	Bitirme	14	8
	Toplam	38	46

Yukarıdaki tablo incelendiği zaman görüleceği gibi, zaman odaklı belirteçler her hal türü ile her yaş grubunda yüksek kullanım sıklığı sergilemektedir. Bunun yanı sıra, her iki yaş grubunda, durum hal türü içinde yer alan eylemler zaman odaklı, tamamlama ve sıklık belirteçleriyle yüksek kullanım sıklığı sergilemektedir. Ergen anlatı metinleri bağlamında ortaya çıkan bu değerler Gökmen (2003)'in çocuk diline dayalı veri tabanındaki bulgulardan kimi yönleriyle farklılık göstermektedir.

4. Vargılar ve Sonuç

Bu çalışma kapsamında, on kişilik bir örneklem grubundan elde edilen yazılı anlatı metinlerinin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulguların kimi yönleriyle çocuk dili ve yetişkin dili bağlamında ulaşılan bulgulardan farklılık gösterdiği gözlenmiş ve bu bulgulara dayanılarak bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu araştırmada çözümlenen metinlerin genelinde zaman odaklı belirteçler en yüksek kullanım sıklığı göstermektedir (bkz. Tablo 3). Ergen dilinde zaman belirteci kullanımına dönük bu sonuç, Gökmen (2004)'de olduğu gibi, kullanım hiyerarşisi açısından da ipucu vermektedir. Gökmen (2003)'te çocuk dili ve Gökmen (2004)'de yetişkin dilindeki veri tabanında ulaşılan sonuçlar ile bu çalışma kapsamında ergen dili kullanımları açısından ulaşılan sonuçların çok yakın benzerlik değeri taşıması edinim hiyerarşisi ve kullanım hiyerarşisi arasında koşutluk olduğunu göstermektedir.

Bunun yanı sıra, yine çözümlenen metinlerde bu belirteç türünün 29 sıklıkla durum hal türü başta olmak üzere tüm hal türleriyle yüksek kullanım sıklığı gösterdiği gözlenmiştir (bkz. Tablo 5). Bunun yanı sıra, Tablo 5'ten de görüleceği gibi, Gökmen (2003)'in çocuk dili ve Gökmen (2004)'in yetişkin dilindeki veri tabanından ulaşılan sonuçlardan farklı olarak, bu çalışma kapsamında çözümlenen metinlerde zaman odaklı belirteçlerle kullanım sıklıkları açısından ikinci sırada olan bitirme hal türü ile 23 sıklıkla kendisinden sonra gelen tamamlama hal türü arasındaki farkın 1 olduğu görülmüştür. Daha kapsamlı veri tabanlı çalışmalarla bu üç olgunun ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir.

Çözümlenen metinlerin bir çoğunda sürerlik belirteçleri en az kullanım sıklığı sergilemektedir (bkz. Tablo 3). Bu belirteç türünün veri tabanında sadece durum (2) ve edimsellik (4) hal türleriyle bir arada kullanıldığı gözlenmiştir (bkz. Tablo 5). Bu gözleme dayanarak bu belirteç türünün diğerlerine göre daha az dilsel gerçekleştirmeye çıktığı sonucuna ulaşılabılır.

Bunun yanı sıra, yine çözümlenen metinlerde Gökmen (2003)'in çocuk dili ve Gökmen (2004)'in yetişkin dili veri tabanından ulaşılan sonuçlardan farklı olarak, tamamlama ve sıklık belirteçlerinin eşit kullanım sıklığı gösterdiği gözlenmiştir (bkz. Tablo 3). Ancak, veri tabanında, tamamlama belirteçlerinin durum (4) hal türü başta olmak üzere dört hal türü ile kullanılmasına rağmen sıklık belirteçlerinin durum (3), edimsellik (3) ve bitirme (1) hal türleriyle kullanıldığı göze çarpmaktadır (bkz. Tablo 5).

Çözümlenen metinlerde yaş gruplarının zaman belirteci ve hal türü etkileşimini ne türden kurduklarına bakıldığında, Gökmen (2003)'in çocuk dili veri tabanından ulaşılan sonuçlardan farklı olarak, zaman odaklı belirteçlerin her hal türü ile her yaş grubunda kullanıldığı gözlenmiştir. Ancak, birinci gruba ilişkin veri tabanında bu tür belirteçler bitirme (4) hal türü içinde yer alan eylemlerle daha çok kullanılırken

ikinci gruba ilişkin veri tabanında durum (16) hal türü içinde yer alan eylemlerle daha çok kullanılmaktadır (bkz. Tablo 6).

Bunun yanı sıra, birinci gruba ilişkin veri tabanında sürerlilik belirteçleri durum, edimsellik, tamamlama ve bitirme hal türü eylemleriyle hiç kullanılmamıştır. İkinci gruba ilişkin veri tabanında ise bu tür belirteçler sadece durum (2) ve edimsellik (4) hal türü içinde yer alan eylemlerle kullanılmaktadır (bkz. Tablo 6). Bu sonuç Gökmen 2003'te yer verilen bulgularla koşutluk göstermektedir.

Ayrıca yine Gökmen (2003)'in çocuk dili veri tabanından ulaşılan sonuçlardan farklı olarak, her iki yaş grubunda, durum hal türü içinde yer alan eylemlerin zaman odaklı, tamamlama ve sıklık belirteçleriyle yüksek kullanım sıklığı sergilediği gözlenmiştir. Tamamlama hal türünün ise birinci gruba ilişkin veri tabanında sadece sıklık ve zaman odaklı belirteçlerle kullanılırken ikinci gruba ilişkin veri tabanında bu iki belirteç türüyle beraber tamamlama belirteciyle kullanımlarına da rastlanmıştır. Bunun yanı sıra, birinci gruba ilişkin veri tabanında edimsellik hal türü ve bitirme hal türü sadece zaman odaklı belirteçlerle kullanılmaktadır. Ancak, ikinci gruba ilişkin veri tabanında edimsellik hal türünün zaman belirteçlerinin hepsi ile, bitirme hal türünün ise sıklık, tamamlama ve zaman odaklı belirteçlerle kullanıldığı gözlenmiştir (bkz. Tablo 6). Gökmen 2003'te çocuk dili verisi üzerinden elde edilen sonuçlarda olduğu gibi, bu çalışma kapsamında da her iki yaş grubu arasında yukarıda yapılan gözlemlere dayanarak yaş grubu büyüdükçe zaman belirteçlerinin kullanımında sözcüksel ve niceliksel artışın olmasının dilsel yetkinlik düzeyini tanımlayıcı nitelik taşıdığı söylenebilir.

Kaynakça

- Aksan, Y. (2003). "Kılımlı Ulamında Yaklaşımlar ve Türkçede Kılımlı": A. Kıran-E. Korkut-S. Ağlıdere (Yay) Günümüz Dilbilim Çalışmaları, Multilingual Yay., 68-79.
- Bennet, M. (1981). "Of Tense and Aspect: One Analysis": P. Tedeschi-A. Zaenen (Yay.) Syntax and Semantics, New York, Academic Press Yay., 13-29.
- Erguvanlı-Taylan, E. (1996). "The Parameter of Aspect in Turkish": A. Konrot (Yay.) Modern Studies in Turkish Linguistics: Proceedings of the 6th International Conference on Turkish Linguistics. Eskişehir, Anadolu Üni. Yay., 153-168.
- Gökmen, S. (2003). "Görünüş Kuramı Çerçevesinde Zaman Belirteci-Hal Türü Etkileşimi": A. Kıran-E. Korkut-S. Ağlıdere (Yay.) Günümüz Dilbilim Çalışmaları, Multilingual Yay., 82-97.
- Mourelatos, A.P.D. (1981). "Events Process, and States": P. Tedeschi-A. Zaenen (Yay.) Syntax and Semantics, New York, Academic Press Inc., 191-212.
- Smith, C. (1991). The Parameter of Aspect. Dordrecht: Kluwer Academic Pub.